

Dominicuskerk Oog in Al – Overweging kerstavond - 24 december 2014

1.

‘Wij gaan als blinden tastend langs de muur, wij struikelen op klaarlichte dag’, zo staat er geschreven. Dit jaar, e-mailt Father Peter Konteh uit Sera Leone, zal het bij ons geen gewone kerstmis zijn. ‘In plaats van de harde muziek die anders in de verschillende delen van de stad uit de luidsprekers schettert, wordt de hoofdstad Freetown overstemd door het geloei van sirenes, die het nieuws verkondigen dat onze landgenoten – moeders en vaders, zusters en broeders, familieleden en vrienden – besmet zijn met of aangerakt zijn door Ebola.’ Eén stem onder velen. Eerder dan de overmaat aan hoopvolle woorden van de profeet Jesaja die we hoorden, lijkt de wereld de bittere woorden te echoën van profeet Jeremia: ‘Door een zware slag ligt mijn volk gevelde. Als ik de stad uitga, dan zie ik hen daar liggen, gevelde door het zwaard’ – letterlijk hebben we kunnen zien hoe in Oekraïne lichamen van landgenoten, van stadsgenoten, van collega’s gevelde waren door het geweld dat onze wereld steeds meer in de greep lijkt te krijgen. ‘Als ik de stad inga dan zie ik hen daar liggen’, gaat de profeet verder, ‘uitgeteerd door de honger’ (Jeremia 14,18) – en verkleumend van de kou, wegzinkend in de chaos. De zusters dominicanessen van de heilige Catharina van Siëna, gevlucht van Mosul naar Erbil in Irak, schrijven: ‘De ramp is overweldigend, wij zijn niet in staat om het allemaal te bevatten. Er is tekort aan alles: voedsel, water, kleding, medicijnen, huisvesting en geld. [...] De zusters die in staat zijn te werken doen wat ze kunnen, van ’s morgens vroeg tot ’s avonds laat.’ De kans dat ze er bij neervallen is niet denkbeeldig.

Wie zou er in zo’n tijdsgewricht om een teken durven vragen dat God zich aan zijn belofte houdt en genade en trouw elkaar inderdaad zullen ontmoeten, recht en vrede elkaar omhelzen? Zo gek is de weigering van die koning Achaz niet, waarover we hoorden. Achaz behoort tot de velen die alleen kunnen geloven in de kracht van het zwaard en toen hij van die kracht onvoldoende bleek te hebben, ‘beefden het hart van de koning en het hart van het volk’, zo staat er over hem geschreven, ‘zoals de bomen in het woud beven door de wind’ (Jes. 7,2). Hij kan het onder deze omstandigheden niet opbrengen een teken van hoop te zien en laten we eerlijk zijn, het teken dat hem in het vooruitzicht wordt gesteld, is niet bepaald ondubbelzinnig. Immers, temidden van elke strijd worden jonge vrouwen zwanger. Niet zelden is de zwangerschap een rechtstreeks gevolg van het oorlogsgeweld en maakt het kind dat zich erin aankondigt het leven, dat toch al niet eenvoudig is, nog moeilijker. Toch zegt de profeet dat zo’n kind de naam ‘Immanuël’ verdient, God-met-ons.

Met-ons. Een paar keer per week zitten ze in de gang van de pastorie hiernaast: jonge vluchtelingenvrouwen met baby’s en peuters, soms vergezeld door mannen. Aangespoeld vanuit de brandhaarden van onze wereld, aangerakt door het geweld, aangetast door de pijn. We worden vannacht gemaand om in de weerloosheid en de behoefte van zo’n kind in zijn vermogen om zijn getraumatiseerde moeder te doen lachen, om zijn tot in de ziel beschadigde vader het te laten troosten, om ze samen te verleiden kiekeboe met hem te doen alsof er niets aan de hand is – we worden gemaand in zo’n kind de onweerstaanbare kracht te zien van Gods verborgen, maar reële toekomst.

2.

Het hele kerstverhaal van Lucas is een spel van verbergen en onthullen. Wat zich in het licht afspeelt, wordt onthuld als duister, en wat door het duister bedekt is, blijkt stralend licht. Tussen degenen van wie het leven nauwelijks door iemand een blik waardig wordt gekeurd, behalve als duidelijk moet worden gemaakt wie de baas is, tussen degenen die geen andere keuze hebben dat te gehoorzamen, tussen degenen die geteld worden maar die niet tellen,

tussen diegenen bewegen Maria en Jozef zich. Zij gaan naar de stad van David, zo heet het: maar dan doelt de tekst niet op Jeruzalem, de stad die herinnert aan Davids koningschap. Ze gaan naar het onooglijke Betlehem waar David geboren werd en leefde als de zachtaardige en vriendelijke herdersjongen met een bijna meisjesachtige uitstaling. Niemand dacht spontaan aan hem toen de profeet Samuël langskwam met de opdracht een koning te zalven. Ook Samuël zelf dacht dat daarvoor een krachtige uitstraling nodig was, een voorkomen dat respect afdwingt. 'God ziet niet zoals een mens ziet', krijgt hij dan te horen; 'een mens kijkt naar het uiterlijk, maar God kijkt naar het hart' (vgl. 1 Sam. 16,1-13).

Er wordt een Redder geboren, maar de tekenen van zijn waardigheid zijn dat Hij in lappen gewikkeld wordt als een armeluisbaby, en neergelegd in een voerbak die toevallig beschikbaar is (Lc. 2,12). Er is al voor zijn geboorte over hem gezegd dat Hij een groot man zal worden (Lc. 1,32), maar die voorspelling is alleen bekend aan zijn moeder. Zijn geboorte wordt begeleid door het gezang van engelen, teken van de vreugde die tot in de hemel reikt, maar dit wordt uitsluitend gezien door herders in het veld, die buiten de bewoonde wereld verblijven en bij wie niemand te rade gaat om te achterhalen wat werkelijk van belang is in deze wereld. Zo kan de keizer blijven denken dat de geschiedenis verloopt volgens zijn wil, maar ondertussen ontvouwt zich in het verborgene een fundamenteel andere geschiedenis, Onzichtbaar voor wie alleen kunnen zien met de ogen van de mensen, maar oplichtend voor wie weet te kijken zoals God kijkt: de geschiedenis van de steeds weer hernieuwde trouw van God-met-ons.

Anders gezegd: om de ontspoorde geschiedenis weer op het juiste spoor te zetten, om de aarde terug te brengen naar wat tot haar bestemming leidt, om temidden van alle verlorenheid mensen opnieuw te verbinden met wat hen tot heil strekt en hun leven vervult, zoekt God nu juist de confrontatie *niet*. In tegendeel: er wordt ons vannacht verteld hoe God elke vorm van overmacht aflegt, zich verbindt met wat kwetsbaar is en zich daar positioneert waar de klappen vallen, waar onzekerheid wordt geleden, waar niet zonder aanleiding angst heerst. God laat zich belichamen in een kind gemakkelijk te negeren, eenvoudig over het hoofd te zien met geen ander wapen dan simpelweg zijn eigen aanwezigheid, zonder verweer, zonder reserve. De uitnodiging van deze nacht is om alles in het licht te zien van deze weerloze aanwezigheid, om onszelf in dit licht te zien. De God die geen reserve kent in trouw en verbondenheid, die zichzelf niet te goed voelt om zich 'God-met-ons' te laten noemen en om dat ook te zijn, niet te verheven om zich met ons vaak zo modderige en knullige, kwaad en goed verwarrende, liefde en haat vermengende leven onlosmakelijk te verbinden, de God die wil zijn waar wij zijn omdat wij er zijn, uit liefde voor ieder van ons: dat is de God die ons leven betekenis en richting geeft – is het getuigenis van deze nacht.

3.

Kun je zijn licht zien, schijnend in het hart van het duister? Kun je zien dat het zijn licht is dat wij herkennen telkens als wij werkelijk betekenis ontdekken in ons leven, goedheid ontmoeten in de geschiedenis, waarheid vinden in de wereld, kunnen wij inzien dat we van dit licht leven? Een Engelse journaliste, Catherine Pepinster, hoofdredacteur van het weekblad *The Tablet*, had afgelopen najaar na tien tropenjaren een sabbatperiode gepland. Maar toen alle voorbereidingen getroffen waren, moest ze onverwacht worden opgenomen in het ziekenhuis voor borstkanker. 'Is dit soms jouw idee van een grap?', voegde ze God aanvankelijk toe. Maar vorige week kon zij in haar tijdschrift schrijven: 'In een tijd waarin het nieuws vaak zo ononderbroken verschrikkelijk is, ... verkeer ik in de vreemde situatie dat ik doordat ik ziek ben een verrassend mooie tijd heb, waarin het fundamentele vermogen van mensen om goed te zijn zich elke dag opnieuw manifesteert.' Ze noemt de attenties die zij van bekenden, maar ook van volkomen onbekenden ontving, ze wijst op de wijsheid en de humor waarmee verpleegsters en dokters haar raad gaven, op de trouw waarmee mensen

aan haar dachten en voor haar baden. In de advent, zich voorbereidend op het feest dat Gods woord vlees is geworden, ontdekte ze naar eigen zeggen opnieuw de betekenis van haar eigen vlees, haar lichaam in al zijn weerbarstigheid, en van het feit dat God niet ver is van deze weerbarstigheid, maar zich intiem verbindt met onze hoop en onze angst. 'Het licht schijnt in de duisternis, maar is voor het duister niet gezwicht' (Joh. 1,5).

Je moet het maar kunnen zien en opschrijven. Maar of je er nu sterk van bewust bent of dat je er maar een vaag vermoeden van hebt, of misschien met enige regelmaat, of vaak, zelfs dat niet: het licht is er, het scheppende en herscheppende Woord is en wordt gesproken en het woont verborgen maar nabij onder ons. En doorgaans onzichtbaar en onhoorbaar, maar volkomen reëel verbindt het zingen van Gods engelen, God boden en boodschappers, Gods hemel met onze aarde. En het zijn er misschien niet veel en het valt niet altijd mee ze te herkennen, maar er zijn altijd herders, mensen die waakzaam zijn, die het zingen horen, die gaan waar ze gezonden worden en die in staat zijn met eigen ogen te zien wat hen verkondigd wordt. Laten we hopen dat we hen onder ons zullen opmerken, laten we bidden dat wij in hun spoor mogen gaan en net als zij te horen zullen krijgen, terwijl er alle redenen voor lijken: 'vrees niet', 'wees niet bang'. Dan worden we gedragen door God-met-ons, worden we omringt door zijn vreugde en zijn we doordrongen van haar vrede, waarheen onze weg ons ook voert. – Dat het zo mag zijn.

Erik Borgman